

REPERE ISTORICE IMPORTANTE ÎN EVOLUȚIA DIPLOMAȚIEI

IMPORTANT HISTORIC LANDMARKS IN THE EVOLUTION OF DIPLOMACY

Cpt.drd. Roxana-Maria TOMA*

Diplomația este o artă ce exprimă capacitatea statelor de a se impune pe scena internațională. Istoria diplomației este fascinantă și plină de întrebări și răspunsuri. Încă din cele mai vechi timpuri, diplomația a fost o parte integrantă a statelor. Conceptele diplomatice s-au dezvoltat de-a lungul istoriei. În îndelungata sa istorie, diplomația a cunoscut momente de apogeu, pacea, și de declin, războiul. Statele cele mai dezvoltate au avut nevoie de o diplomație puternică, de aceea au organizat-o în mod eficient. Scopul principal al diplomației este promovarea crezurilor și valorilor politice ale unui stat. Evoluția diplomatică se leagă de istoria politică a lumii.

Diplomacy is an art that expresses the ability of states to impose themselves on the international stage. The history of diplomacy is fascinating and full of questions and answers. Since ancient times diplomacy has been an integral part of the states. Diplomatic concepts have been developed throughout history. Throughout its long history diplomacy has seen times of peak, in peace, but also declines in the war. The most developed states needed strong diplomacy, therefore they organized it effectively. The main purpose of diplomacy is to promote the political beliefs and values of a state. The diplomatic evolution is interconnected to the political history of the world.

Cuvinte-cheie: diplomație; imunitate; școli diplomatice; drept internațional.

Keywords: diplomacy; imunity; diplomatic schools; international law.

Începuturile activității diplomatice sunt strâns legate de dezvoltarea relațiilor dintre state, fenomen istoric prezent încă la popoarele orientului antic¹. Mărturii semnificative, în acest sens, găsim în documentele aflate în arhiva de la El-Amarna, ce cuprind 360 de tăblițe de lut și care expun corespondența diplomatică a faraonilor Amenhotep III și Amenhotep IV cu principii străini supuși lor (secolul al XV-lea – al XIV-lea î.H.).²

La fel de semnificative sunt și mențiunile despre solii egipteni care aveau importante misiuni în țările din Asia, așa cum rezultă din „Povețele lui Ahtoi” și din „Povestirea egipteanului Sinuhet”.

Tot în această ordine de idei poate fi menționată activitatea diplomatică a regilor asirieni, precum și cea a potențailor imperiului indian Maurya și ai statului Kusan. Aceștia din urmă au ajuns și în imperiul roman, fapt amintit de către împăratul Augustus în testamentul său politic și de către geograful Strabon.

Împărații Chinei, îndeosebi cei din dinastia Han, au desfășurat o intensă activitate diplomatică manifestată prin schimburi de soli cu regii Iranului, cu cei din Asia Mijlocie, precum și cu stăpânitorii insulelor japoneze.

În Grecia, primele mențiuni privind diplomația întâlnim în epoca poemelor homerice. Astfel, din poemul Iliada rezultă că misiunea diplomatică a vechilor ahei era alcătuită din doi-trei soli, care trebuiau să vorbească pe rând în fața unei adunări, fiecare dintre ei având posibilitatea să explice lucrurile mai bine ca celălalt și să se completeze. Cu timpul, însă, nu s-a mai practicat această metodă și s-a trimis un singur sol.³

Alegerea membrilor misiunii avea loc dintre persoanele mai în vârstă și cu reputație de respectabilitate și înțelepciune. Aceștia primeau la plecare scrisori de împuternicire de la Adunarea cetățenilor, iar la întoarcere trebuiau să raporteze asupra felului în care a decurs misiunea.

Trebuie subliniat faptul că, la perioada la care ne referim, imunitatea ca principiu de drept nu

*Colegiul Național de Apărare
e-mail: rocsy_to@yahoo.com

se configurase încă, solii fiind însă apărați de o sancțiune divină, întemeiată pe un rit religios, prin care erau puși sub protecția zeilor, a lui Hermes, zeul negustorilor și călătorilor, în general, și a lui Zeus însuși⁴.

De asemenea, la greci găsim conturată o instituție a consulatului. Consulul numit *proxenos* (protector, gazdă) funcționa în cetatea în care avea reședința, era numit potrivit unui anumit protocol și avea misiunea să apere interesele cetății de care fusese numit.⁵

Tratatul de alianță încheiat în secolul al VI-lea Î.H., între eleni și hereeni, poate fi considerat cel mai vechi document diplomatic european; alături de acesta pot fi amintite și tratatele de alianță între Macedonia și Colchida (secolul al IV-lea Î.H.), precum și cele între Sparta și Atena (421 Î.H.), care a pus capăt războiului peloponesiac.

În Roma antică, ambasadorii (*nunții, oratores*) ocupau un loc important în viața publică. Ei erau desemnați de Senat, care le înmâna scrisori de acreditare și instrucțiuni. Ambasadorii aveau rang de senatori, erau aleși dintre cei mai de seamă cavaleri, iar la întoarcerea lor din misiune trebuiau să raporteze Senatului asupra tratatelor purtate, pentru a se vota aprobarea lor. Erau însoțiți, în multe din drumurile lor, de 10-12 persoane, o suită destul de importantă; uneori, vasul pe care călătoreau era însoțit de corăbii de război, gest prin care Roma dorea să sublinieze puterea și prestigiul trimisului său.⁶

Imunitățile acordate ambasadourilor se extindeau și asupra colaboratorilor lor, dar nu și asupra corespondenței. Membrii unei misiuni străine, care încălcau legea, erau trimiși sub pază în țara lor, pentru a fi judecați de propriile autorități.

Pentru respectarea tratatelor și pentru stabilirea unor termene fixe în încheierea unor tratative se folosea drept garanție practica primirii de ostatici.

În perioada imperială, instituțiile diplomatice sunt modificate; procedura de numire a ambasadourilor este schimbată, în locul senatului, aceștia sunt numiți acum de către împărat, care are pentru toată activitatea diplomatică o cancelarie special numită.

La progresul diplomației, o contribuție importantă o aduce Imperiul bizantin (până în secolul al VI-lea) prin crearea unui departament destinat afacerilor externe și prin pregătirea diplomaților de profesie pentru serviciile de ambasadori la curțile străine.⁷

Republicile italiene, la rândul lor, vor aduce o contribuție însemnată la dezvoltarea relațiilor diplomatice. Aceste republici, pentru a-și menține independența au fost mereu nevoite să-și întărească sistemul de alianțe.⁸

O poziție importantă în Europa medievală a ocupat-o Veneția, una dintre cele mai puternice state ale timpului, care dispunea de un sistem diplomatic bine organizat. Este de subliniat faptul că, în arhivele Veneției, au fost păstrate documente privind raporturile diplomatice între anii 883 și 1797, deci pe un răstimp de peste 900 de ani.

Deși, la 1453, Papa a avut un reprezentant permanent la Bizanț, numit Apocrisarius, iar episcopul de Ravenna un reprezentant cu sediul la Roma, se pare că cel dintâi reprezentant diplomatic permanent a fost Nicodim de Pontremoli, pe care Francesco de Sforza l-a trimis, în 1446, la Florența; în 1450, florentinii aveau și ei un ambasadour permanent la Milano. La Neapole, ducele Milanului avea o reprezentanță permanentă din 1455, iar Veneția din 1457.

La început, solii aveau numele de „oratori rezidenți”. Termenul „ambasadour” a fost folosit pentru prima dată în opera lui Caius Iulius Caesar, „De Bello Gallico”, și a devenit uzual la mijlocul secolului al XVI-lea, când împăratul Carol Quintul a stabilit că poate fi acordat numai reprezentanților „capetelor încoronate” și ai Republicii venețiene, el neputând desemna pe trimișii altor republici sau orașe libere.

În secolul al XVI-lea, ambasadourul trebuia să fie permanent în preajma suveranului țării, unde era acreditat și să informeze despre cele observate, pe suveranul său.⁹

O problemă care a generat dispute a fost aceea a precedenței. Papa Iuliu al II-lea a alcătuit, în 1504, un tabel al precedenței, în cadrul căruia, împăratul figura pe locul I, urmat de regii Franței, Spaniei etc. Pe locul al VII-lea era regele Angliei, după cel al Portugaliei, dar nu înaintea celui al Siciliei.¹⁰

Odată cu declinul autorității papale și cu modificarea raportului de forțe dintre puteri, clasificarea menționată mai sus a generat obiecții. Problema precedenței va fi soluționată în 1815, printr-un Regulament al Consiliului de la Viena, care a stabilit patru categorii de reprezentanți diplomați: ambasadouri și legați papali, miniștri plenipotențiali și miniștri rezidenți; de subliniat este faptul că precedența a fost stabilită în cadrul

celor patru categorii, în funcție de data prezentării scrisorilor de acreditare.

Dacă secolul al XVI-lea fusese dominat de școala diplomatică italiană, secolul al XVII-lea și în bună măsură cel următor sunt dominate de metodele pe care le introduce în diplomatie școala franceză. În acest sens, este de notat că Richelieu este primul care a ajuns la convingerea că arta tratatelor trebuie să constituie o activitate permanentă. El a instituit principiul certitudinii, care implică încheierea tratatelor prin acorduri foarte precis redactate, și a subliniat necesitatea ca politica și controlul activității ambasadurilor să fie făcută de un singur minister, aceasta, pentru ca tratatele încheiate să poată fi materializate.

Evoluția spre instituționalizarea diplomatiei va cunoaște noi dimensiuni în secolul al XIX-lea, diplomatul devenind un funcționar cu o profesie specifică, având un rol important în desfășurarea negocierilor dintre state, purtate nu atât între șefii de stat, cât prin intermediul ambasadurilor și a altor diplomați¹¹.

Secolul al XX-lea aduce noi aspecte calitative în domeniul diplomatiei. Profesia de diplomat presupune un câmp larg de cunoștințe, iar numărul statelor participante la această activitate este în creștere; de asemenea sporește rolul țărilor mici și mijlocii în viața internațională¹².

Se afirmă tot mai mult diplomația bilaterală, dar și cea multilaterală, îndeosebi prin sporirea numărului organizațiilor internaționale. Are loc dezvoltarea „diplomației la nivel înalt”, desfășurată de către șefii de state și de guverne și o „diplomație ad-hoc”, aceasta cuprinzând, îndeosebi, trimișii intineranți și misiunile speciale.

Pe teritoriul țării noastre, diplomația are o vechime de peste două mii de ani. Relațiile dintre coloniile grecești și autohtoni au fost reglementate printr-o serie de tratative, care sunt consemnate de către istoricul Herodot și de alte izvoare contemporane lui.

Diodor din Sicilia ne relatează despre tactica folosită de Dromichates pentru a face pace cu Lysimah, suveranul Macedoniei. La rândul său, Strabon vorbește despre înțelepciunea lui Burebista, care l-a sprijinit pe Pompeius împotriva lui Iulius Caesar, având drept scop păstrarea integrității statului său¹³.

Dio Cassius va sublinia calitățile excepționale de diplomat ale lui Decebal. Din diferite izvoare

rezultă că statul geto-dac dispunea de o diplomatie corespunzătoare instituțiilor similare din epoca greco-romană.

Formațiunile statale feudale românești din Transilvania secolului al X-lea întrețineau relații politice cu statul morav, cu țaratul bulgar și cu Imperiul bizantin. Tot în acest secol, feudalii dobrogeni, răzvrătindu-se pentru a obține protecția marelui cneaz al Kievului, Vladimir, au determinat pe reprezentanții Imperiului bizantin să ducă tratative cu ei.

Politica externă în statele feudale românești era concentrată în mâinile domnului, care avea dreptul de război și de pace și de a încheia alianțe¹⁴. În activitatea diplomatică desfășurată, un rol important l-a avut tradiția bizantină, cu principala sa formă, solia. Mai târziu au fost înființate reprezentanțe permanente pe lângă Poartă (*capuchehaie*) și în anumite intervale de timp la Veneția.

Se consideră că „Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie” (1521) reprezintă un document de seamă, care atestă existența unei veritabile școli diplomatice românești.

Statele feudale românești aveau cancelarii conduse de către logofeți; aceștia coordonau munca, angajau și îi formau pe dieci, țineau corespondența externă și păstrau sigiliul.

Postelnicul avea atribuții referitoare la curte, personal și protocol. Odată cu secolul al XVII-lea, aparatul diplomatic se amplifică, informații importante în acest sens găsim atât în letopisețe, cât și în „Descrierea Moldovei” a lui Dimitrie Cantemir.

În contextul rezistenței țărilor române împotriva turcilor (secolele XVII - XVIII) se remarcă politica externă complexă și amplă desfășurată în timpul domniilor lui Vasile Lupu, Șerban Cantacuzino și Constantin Brâncoveanu.

Tot în această ordine de idei este de menționat faptul că, în 1643, Transilvania a încheiat o alianță cu Franța și a luat parte la războiul de 30 de ani, precum și la pacea de la Westfalia, ca stat suveran.¹⁵

Opera istorică și activitatea diplomatică a lui Dimitrie Cantemir și Șerban Cantacuzino fac mărturie despre „capitulațiile otomane” care ofereau un statut special țărilor române și limitau amestecul Turciei în treburile lor interne. Este de notat faptul că aceste capitulații au fost invocate la negocierile pentru tratatul de la Kuciuk-Kainargi (1774)¹⁶.

În istoria diplomației de la noi se înscrie și contribuția domnilor fanarioți, instalați în Moldova, în 1711 și în Țara Românească, în 1716, care au avut un rol important în politica externă turcească, în încheierea unor tratate de pace, cum a fost cel de la Passarowitz din 1718¹⁷.

Anul 1848 inaugurează noi dimensiuni privind activitatea diplomatică, aceasta fiind orientată spre înfăptuirea unității naționale și independenței poporului român.

Constituirea statului național român a determinat noi forme organizatorice în domeniul diplomației. Astfel, capuchehaia de la Constantinopol va deveni agent diplomatic, iar la Paris (1860) și la Belgrad (1863) vor fi instituite reprezentanțe diplomatice.

Reperle diplomației românești moderne sunt marcate de o intensă activitate diplomatică ce a avut drept scop realizarea intereselor legitime de independență și autodeterminare a tuturor românilor.

Caracteristicile diplomației – definiție și principalele trăsături

În decursul timpurilor, diplomația ca disciplină și profesiune distinctă s-a configurat treptat, fiind strâns legată de eforturile statelor de a reglementa litigiile și conflictele dintre ele, pe calea tratatelor și de a întreține și dezvolta relații pașnice¹⁸.

Etimologic, cuvântul „diplomație” vine de la grecescul *diploê* = dublez și desemna acțiunea de a redacta actele oficiale sau diplomele în două exemplare, dintre care unul era dat ca scrisoare de împuternicire sau recomandare trimișilor, iar celălalt se păstra în arhivă; purtătorul unui asemenea act a fost numit diplomat, iar activitatea desfășurată de el, diplomație¹⁹.

Termenul „diplomație” a fost utilizat în limba engleză încă din 1645, însă folosirea lui în sensul actual este datată în 1787²⁰. Este de subliniat faptul că termenul de „diplomat” a intrat în uzul general, îndeosebi, la sfârșitul secolului al XVIII-lea.

În limba română, termenul de „diplomație” în sensul de document (diplomă, hrisov) îl întâlnim în Hronicul româno-moldovlahilor a lui Dimitrie Cantemir, la începutul secolului al XVIII-lea, iar ca termen de drept internațional se conturează la finele secolului al XIX-lea²¹.

Termenii utilizați astăzi sunt adoptați în perioada premergătoare revoluției de la 1848 și pot fi întâlniți în *Vocabularul francezo-românesc*, publicat în București în anii 1840-1841 de către Aaron Florian, G. Hill și Petrache Poenaru.

Diplomația, privită ca activitate permanentă, a căpătat realitate odată cu înființarea primelor misiuni permanente, moment în care se poate vorbi și despre delimitarea profesiei de diplomat față de alte tipuri de activitate.

Astăzi, termenul de „diplomație” este utilizat în mai multe sensuri, dintre care menționez: desemnează politica externă a unui stat fie în mod generic (diplomație română, engleză etc.), fie cu privire la o regiune geografică, la o epocă (diplomația tradițională sau modernă), fie la metodă (diplomația războiului); sensul care este folosit, în mod preponderent, este acela care denumește funcțiile îndeplinite de un diplomat, respectiv activitatea desfășurată de el.

Au fost formulate mai multe definiții pentru diplomație. Astfel, Charles de Martens consideră că diplomația este o știință a relațiilor internaționale. În Ghidul diplomatic din 1866, el va scrie că diplomația este „știința relațiilor externe sau afacerilor externe ale statelor, sau, într-un sens mai restrâns, știința sau arta negocierilor”²².

O altă definiție se referă la sensul original al cuvântului și o găsim la Guillaume de Garden, care spune că diplomația este „știința raporturilor și a intereselor respective ale statelor sau arta de a concilia interesele popoarelor între ele; într-un sens mai restrâns, știința sau arta negocierilor...”²³. În literatura juridică de la noi, mai recentă, se arată că: „Diplomația este profesia diplomatului, a celui care se pricepe să reglementeze, altfel decât cu forța, diferendele dintre state. Diplomatul deține profesia de a concilia interesele divergente ale statelor aplicând regulile, tradițiile și uzanțele legate de relațiile dintre state”²⁴.

Tot în seria acestor definiții menționez: „Diplomația este arta de a reprezenta guvernul și interesele țării pe lângă guvernele din țările străine; de a veghea pentru ca drepturile, interesele, demnitatea patriei să nu fie nesocotite în afară; de a administra treburile internaționale și, fie să conducă, fie să urmărească, conform instrucțiunilor primite, negocierile politice.”²⁵

Deși definițiile date se referă la aspecte importante, acestea nu pot acoperi întreaga complexitate a realității fenomenului diplomației.

Având în vedere cele arătate mai sus, se pot configura o serie de trăsături de bază ale diplomației, și anume: diplomația reprezintă o categorie politico-juridică având ca obiect relațiile dintre state, dintre state și organizațiile internaționale, dintre grupuri de state, care fac parte din diferite alianțe; diplomația

se individualizează prin concept, metodă și finalitate urmărită; ea se realizează prin acțiunea unor organe de stat cu atribuții în domeniul politicii externe și prin mijloace proprii (reprezentarea permanentă a statelor, tratative, participarea la conferințe și organizații internaționale etc.).

Sub aspectul metodei, diplomația este opusă politicii de forță, fiind îndreptată spre soluționarea pașnică a conflictelor. Ea se bazează pe dreptul internațional, având în vedere și voința statelor, dar nu se confundă cu aceasta din urmă; de asemenea, ea are un caracter dinamic, presupunând flexibilitate în căutarea unor soluții reciproc acceptabile.

Diplomația a fost de-a lungul timpului o îmbinare între practică și teorie. Deși școlile diplomatice au apărut mai târziu, diplomația și-a demonstrat calitățile de artă, o metaforă ce dă nuanță politicii interne.

Această lucrare a fost posibilă prin sprijinul financiar oferit prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, cofinanțat prin Fondul Social European, în cadrul proiectului POSDRU/159/1.5/S/138822, cu titlul „Rețea Transnațională de Management Integrat al Cercetării Doctorale și Postdoctorale Inteligente în Domeniile „Științe Militare”, „Securitate și Informații” și „Ordine Publică și Siguranță Națională” – Program de Formare Continuă a Cercetătorilor de Elită – „SmartSPODAS”.”

NOTE:

- 1 Grigore Geamănu, *Drept internațional public*, vol. II, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1983.
- 2 Roxana-Maria Toma, *Misiunile diplomatice și problematica lor*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2014, p. 9.
- 3 Roxana-Maria Toma, *Misiunile diplomatice și problematica lor*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2014, p. 11.
- 4 Roxana-Maria Toma, *op.cit.*, p. 10.
- 5 *Ibidem*.
- 6 M. Malița, *Diplomația. Școli și Instituții*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1975, p. 79.
- 7 Roxana-Maria Toma, *op. cit.*, pp. 11-12.
- 8 *Ibidem*.
- 9 M. Malița, *op.cit.*, pp. 80-81.
- 10 *Ibidem*.
- 11 Roxana-Maria Toma, *op.cit.*, pp. 12-13.
- 12 *Ibidem*.
- 13 V. Cândea, D.C. Giurescu, M. Malița, *Pagini din trecutul diplomației românești*, Editura Politică, București, 1966.
- 14 Dan Berindei, *Din începuturile diplomației românești moderne*, Editura Politică, București, 1965, p. 75.
- 15 Dan Berindei, *op. cit.*, pp. 76-78.
- 16 *Ibidem*.
- 17 Dan Berindei, *op.cit.*, pp. 76-78.
- 18 Roxana-Maria Toma, *op.cit.*, p. 14.

19 I. M. Anghel, *Dreptul diplomatic*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984, p. 9.

20 R.P. Barston, *Modern Diplomacy*, Second Edition, Longman, London and New York, 1998.

21 Mircea Malița, *op.cit.*, p. 34.

22 *Le guide diplomatique*, ed. V, Vol. I, Leipzig, 1866, p. 2.

23 Guillaume De Garden, *Traité complet de diplomatie: Ou, Theorie generale Des Relations Exterieurs Des Pussances de L'Europa, D'apres Les Celebres Autoriter*, Vol. 3, Editor Biblio Bazaar, 2010, p. 67.

24 Adrian Năstase, *Drept diplomatic și consular*, Editura Fundației România de Măine, București, 2006, p. 18.

25 P. Pradier-Fodere, *Cours de droit diplomatique*, vol. I, Editura II, Paris, 1889, p. 2.

BIBLIOGRAFIE

Anghel I. M., *Dreptul diplomatic*, vol. I, II, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984.

Barston R.P., *Modern Diplomacy*, Second Edition, Longman, London and New York, 1998.

Berindei D., *Din începuturile diplomației românești moderne*, Editura Politică, București, 1965.

Cândea V., Giurescu D.C., Malița M., *Pagini din trecutul diplomației românești*, Editura Politică, București, 1966.

Duculescu Victor, *Ipostaze ale diplomației*, București, 1986.

Duculescu Victor, *Diplomația secretă*, Casa Europeană, București, 1992.

Fodere Pradier P., *Cours de droit diplomatique*, vol. I, Editura II, Paris, 1889.

Frunzeti Teodor, *Diplomația Apărării*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I” București, 2011.

Geamănu Grigore, *Drept internațional public*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1983.

Garden de Guillaume, *Traité complet de diplomatie: Ou, Theorie generale Des Relations Exterieurs Des Pussances de L'Europa, D'apres Les Celebres Autoriter*, vol. 3, Editor Biblio Bazaar, 2010.

Grotius Hugo, *Despre dreptul războiului și al păcii*, Editura Științifică, București, 1968.

Malița M., *Diplomația. Școli și Instituții*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1975.

Năstase Adrian, *Drept diplomatic și consular*, Editura Fundației România de Măine, București, 2006.

Toma Maria-Roxana, *Misiunile diplomatice și problematica lor*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2014.